

Cyryl Kotyla*

Grzegorz Bucior**

Kurs faktycznie zastosowany przy ustalaniu różnic kursowych

Wstęp

Podpisanie Traktatu Akcesyjnego, skutkujące przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 r., znacznie ułatwiło przepływ towarów i usług w ramach państw członkowskich. Obecnie pozostaje jednak jeszcze jedna bariera transakcji zawieranych w ramach państw UE, tj. waluta rozliczeniowa transakcji. Tak długo jak Polska nie wejdzie do grupy państw strefy euro walutą rozliczeniową transakcji pozostanie nadal polski złoty, a tym samym każda transakcja zawierana z państwem członkowskim UE wymagać będzie ustalania i rozliczania różnic kursowych. Przy czym zamiana waluty krajowej na euro nie zlikwiduje wszystkich problemów związanych z ustalaniem i rozliczaniem różnic kursowych, gdyż polscy przedsiębiorcy nadal będą eksportować i importować towary i usługi do/z krajów spoza UE, a tym samym transakcje będą wyrażane i rozliczane w walutach innych niż euro.

Celem artykułu jest dokonanie analizy polskich przepisów podatkowych i rachunkowych w zakresie zasad ustalania różnic kursowych, a w szczególności interpretacji pojęcia kurs faktycznie zastosowany. Pojęcie to zostało wprowadzone do obydwu tych obszarów – do prawa podatkowego od 1 stycznia 2007 r., a do rachunkowości od 1 stycznia 2009 r. – w miejsce poprzednio funkcjonujących zasad odnoszenia się do kursów kupna i sprzedaży walut banku, z którego usług jednostka korzystała. Wprowadzone pojęcie już od samego początku nie było jednoznaczne i chociaż na dzień dzisiejszy wydaje się, że ukształtowana została linia interpretacyjna, to jednak, patrząc na historyczną ilość zmian w rozumieniu tego pojęcia, można obawiać się, że to jeszcze nie koniec zmian.

* Dr, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Gdański, ul. Armii Krajowej 101, 81-824 Sopot, kotyla@kwantum.gda.pl

** Dr, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Gdański, ul. Armii Krajowej 101, 81-824 Sopot, grzegorz@bucior.pl

Podczas pisania artykułu zastosowano następujące metody badawcze:

- 1) metodę intuicyjną – wykorzystaną do rozpoznania wstępnego problemu,
- 2) metodę badania dokumentów – wykorzystaną do analizy i oceny poszczególnych wersji przepisów ustawowych w zakresie rachunkowości i prawa podatkowego badanego zagadnienia oraz do analizy interpretacji podatkowych i orzecznictwa sądów administracyjnych,
- 3) metodę indywidualnego przypadku – służącą do opracowania przykładu liczbowego opartego na danych firmy Kwantum Sp. z o.o.

Artykuł został napisany w oparciu o stan prawny przepisów prawa bilansowego i podatkowego na dzień 1 stycznia 2014 r.

1. Kurs faktycznie zastosowany w regulacjach dotyczących podatków dochodowych

W pierwszej części opracowania przedstawione zostały obowiązujące zasady ustalania różnic kursowych w przepisach o podatkach dochodowych¹. Taka kolejność wynika z faktu, iż problemy związane z pojęciem kursu faktycznie zastosowanego pojawiły się w tym obszarze wcześniej niż w przepisach o rachunkowości – zaczęły się one począwszy od dnia 1 stycznia 2007 r., wraz z nowelizacją ustawy o CIT zmieniającą wcześniejsze zasady ustalania przychodów i kosztów z tytułu różnic kursowych.

Ustawa o CIT, która weszła w życie od dnia 1 stycznia 1992 r., reguluje zasady opodatkowania podatkiem dochodowym dochody osób prawnych i już od swej wersji pierwotnej określała zasady ustalania różnic kursowych. W tabelicy 1 przedstawione zostały wszystkie dotychczasowe zmiany dotyczące zasad ustalania różnic kursowych, począwszy od dnia wejścia w życie ustawy o CIT do dnia 1 stycznia 2014 roku.

¹ Chodzi o dwie ustawy podatkowe, czyli ustawę z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (dalej: ustawa o PIT) oraz ustawę z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (dalej: ustawa o CIT) wg stanu prawnego na dzień 1 stycznia 2014 roku. W dalszej części artykułu przywoływana jest wyłącznie ustawa dla osób prawnych, z racji tego, że rozwiązania dla osób fizycznych są analogiczne jak dla osób prawnych – artykuł 24c ustawy o PIT odpowiada przywoływanym regulacjom dla osób prawnych.

Tablica 1. Historia zmian ustawy o CIT w zakresie przepisów dotyczących różnic kursowych

Wersja na dzień [miejsce publikacji]	Przepis	Opis przepisu lub jego zmiany
01.01.1992 r. [Dz.U.1992.21.86]	art. 12 ust. 2	„Przychody w walutach obcych przelicza się na złote według kursów z dnia uzyskania przychodu, ogłaszanych przez Narodowy Bank Polski i mających zastosowanie przy kupnie.”
	art. 15 ust. 1	„ (...) Koszty poniesione w walutach obcych przelicza się na złote według kursów z dnia poniesienia kosztu, ogłaszanych przez Narodowy Bank Polski, mających zastosowanie przy sprzedaży walut. Jeżeli koszty wyrażone są w walutach obcych, a między dniem ich zarachowania i dniem zapłaty występują różne kursy walut, koszty te odpowiednio podwyższa się lub obniża o różnice wynikające z zastosowania kursu sprzedaży walut z dnia zapłaty, ustalonego przez bank dewizowy, z którego usług korzystał ponoszący koszt, oraz z zastosowania kursu sprzedaży ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia zarachowania kosztów.”
01.01.1993 r. [Dz.U.1992.21.86]	art. 12 ust. 2 oraz nowy ust. 2a	Do istniejącego ust. 2 wprowadzono odniesienie do kursu średniego NBP oraz dodano ust. 2a, który wprowadził nową zasadę odnoszenia się do kursów kupna lub sprzedaży banku, z którego usług jednostka korzysta dla potrzeb ustalania różnic kursowych od własnych środków lub wartości pieniężnych w walutach obcych.
	art. 15 ust. 1 oraz nowy ust. 1a	Wprowadzenie odniesienia do kursu średniego NBP w miejsce istniejącego dotychczas odniesienia do kursu sprzedaży waluty ogłaszanego przez NBP oraz dodanie ust. 1a, który wprowadził nową zasadę odnoszenia się do kursów kupna lub sprzedaży banku, z którego usług jednostka korzysta dla potrzeb ustalania różnic kursowych od własnych środków lub wartości pieniężnych w walutach obcych.

Wersja na dzień [miejsce publikacji]	Przepis	Opis przepisu lub jego zmiany
01.01.2001 r. [Dz.U.2000.54.654]	art. 12 ust. 2 oraz ust. 2a	Występujące w ust. 2 oraz ust. 2a sformułowanie „bank dewizowy” zostało zamienione na sformułowanie „bank” (bez słowa dewizowy).
	art. 15 ust. 1 oraz ust. 1a	Występujące w ust. 1 oraz ust. 1a sformułowanie „bank dewizowy” zostało zamienione na sformułowanie „bank” (bez słowa dewizowy).
01.01.2007 r. [Dz.U.2000.54.654]	art. 12 ust. 2 oraz ust. 2a	<p>a) ust. 2 – wprowadzono zasadę przeliczania na złote uzyskanych przychodów według kursu średniego NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień uzyskania przychodu w miejsce dotychczas obowiązującej zasady przeliczania według kursów średnich NBP z dnia uzyskania przychodu,</p> <p>b) ust. 2a – uchylono dotychczasowy przepis stanowiący sposób ustalania przychodów z tytułu różnic kursowych; ta nowelizacja zakończyła również zapisane wprost w ustawie odnośnienie się do kursów sprzedaży i zakupu banku, z którego usług jednostka korzysta.</p>
	art. 15 ust. 1 oraz ust. 1a	<p>c) ust. 1 – wprowadzono zasadę przeliczania na złote uzyskanych przychodów według kursu średniego NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień poniesienia kosztu w miejsce dotychczas obowiązującej zasady przeliczania według kursów średnich NBP z dnia poniesienia kosztu,</p> <p>d) ust. 2a – uchylono dotychczasowy przepis stanowiący sposób ustalania kosztów z tytułu różnic kursowych; ta nowelizacja zakończyła również zapisane wprost w ustawie odnośnienie się do kursów sprzedaży i zakupu banku, z którego usług jednostka korzysta.</p>

Wersja na dzień [miejsce publikacji]	Przepis	Opis przepisu lub jego zmiany
	ust. 15a	Dodano nowy ustęp w ustawie, który m.in. definiuje i nazywa pięć konkretnych sytuacji, w których powstają dodatnie różnice kursowe oraz pięć konkretnych sytuacji, w których powstają ujemne różnice kursowe. Ustęp ten zastąpił dotychczas istniejące art. 12 ust. 2a oraz art. 15 ust. 1a, które określały, w jaki sposób należy ustalać przychody oraz koszty z tytułu różnic kursowych. W ramach tej zmiany wprowadzono również pojęcie kursu faktycznie zastosowanego bez ustawowego wyjaśnienia, w jaki sposób należy ten kurs ustalać.
01.01.2012 r. [Dz.U.2011.74.397]	ust. 15a	Doprecyzowano brzmienie zasady odnoszenia się do kursu faktycznie zastosowanego, ograniczając katalog sytuacji, kiedy kurs ten należy brać dla celów wyliczeń różnic kursowych do przypadków: sprzedaży lub kupna walut oraz otrzymania należności lub zapłaty zobowiązań.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy o CIT.

Przeprowadzona analiza poszczególnych wersji czasowych ustawy pokazuje zmiany treści analizowanych przepisów art. 12, art. 15 oraz art. 15a. Z ważniejszych zmian związanych z tematem niniejszego opracowania należy wskazać na zmianę, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2007 r., i spowodowała odejście od reguły ustalania różnic kursowych poprzez odniesienie do kursów sprzedaży i zakupu banku, z którego usług jednostka korzystała, na rzecz nowego pojęcia, czyli tzw. kursu faktycznie zastosowanego. Począwszy od tej wersji ustawy o CIT pojawiły się problemy interpretacyjne związane z rozumieniem terminu „kurs faktycznie zastosowany” oraz sprzeczne interpretacje organów skarbowych i organów orzekających w sprawach podatkowych.

Pojęcie kursu faktycznie zastosowanego zostało wprowadzone do ustawy o CIT poprzez dodany art. 15a ust. 2–3 definiujący dodatnie i ujemne różnice kursowe, które wprost nie były wcześniej w ten sposób nazywane w polskim prawie podatkowym. Jak już wspomniano wcześniej, w przepisach podatkowych mówiono o przychodach i kosztach

z tytułu różnic kursowych, a nie dodatnich i ujemnych różnicach kursowych. Całe zamieszanie związane z interpretacją tego nowego pojęcia (kurs faktycznie zastosowany) wyniknęło z tego, iż żaden przepis ustawowy nie definiuje jednoznacznie (do dnia dzisiejszego), w jaki sposób należy to pojęcie rozumieć, a przecież prawidłowe wyliczenie podatku dochodowego uzależnione jest m.in. od właściwego ustalenia różnic kursowych, w tym od zastosowania właściwego kursu waluty do przeliczenia danej transakcji [Olchowicz, Tłaczała, 2009, s. 35].

W celu lepszego zobrazowania problemu poniżej przytoczona zostanie jedna z dziesięciu sytuacji opisanych w ustawie CIT, w której powstają różnice kursowe. Ponieważ termin „kurs faktycznie zastosowany” występuje w każdym z dziesięciu przypadków, kiedy powstają dodatnie lub ujemne różnice kursowe, przedstawionych w art. 15a ust. 2–3, to analiza tej jednej sytuacji jest wystarczająca dla opisanego i wyjaśnienia zagadnienia, gdyż w pozostałych sytuacjach występują analogiczne problemy interpretacyjne.

„..."

2. *Dodatnie różnice kursowe powstają, jeżeli wartość:*

1) *przychodu należnego wyrażonego w walucie obcej po przeliczeniu na złote według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski jest niższa od wartości tego przychodu w dniu jego otrzymania, **przeliczonej według faktycznie zastosowanego kursu waluty z tego dnia;***

..."

Wątpliwość dotyczy tego, czy pojęcie kursu faktycznie zastosowanego powinno być rozumiane jako:

- 1) kurs rzeczywiście zrealizowany, tj. kurs faktycznie dokonanej transakcji wymiany walut obcych na walutę krajową (rzeczywistej transakcji, która miała miejsce, i skutkiem której dokonano rzeczywistej wymiany walut obcych na walutę krajową, a więc jeżeli nie doszło do wymiany walut, to kurs faktycznie zrealizowany nie istnieje),
- 2) kurs sprzedaży lub kupna banku, z którego usług jednostka korzysta, jako kurs „hipotetyczny” (przeliczeniowy), czyli kurs, po którym dokonuje się tylko przeliczenia dla potrzeb ustalania różnic kursowych, pomimo że transakcja przewalutowania w rzeczywistości nie miała miejsca.

Odpowiedź na powyższe pytania ma istotne znaczenie praktyczne, gdyż w przypadkach kiedy w danym dniu nie ma możliwości ustalenia kursu faktycznie zastosowanego, przepis art. 15a ust. 4 nakazuje, aby jed-

nostka zastosowała kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego ten dzień.

W latach 2007–2011 miała miejsce praktyka interpretacyjna polegająca na tym, iż organy skarbowe w swoich interpretacjach stały na stanowisku odmiennym niż orzekające sądy administracyjne. Stanowiska organów skarbowych i wymiaru sprawiedliwości były sprzeczne, i można je przedstawić w poniższy sposób [Kozłowska, 2011, s. 21]:

1. Organ skarbowy – w świetle wykładni językowej kurs faktycznie zastosowany nie jest tylko kursem zrealizowanym i dlatego nie należy go wiązać wyłącznie z sytuacjami związanymi z nabyciem i zbyciem (wymianą) walut. Kurs faktycznie zastosowany to taki, po jakim dokonuje się wyceny w danym dniu transakcji walutowej (przeliczenia waluty obcej). Przy operacjach bankowych (np. wpływ należności lub uregulowanie zobowiązania w walucie obcej) w celu ustalenia różnic kursowych dokonuje się przeliczenia waluty obcej po kursie bankowym (kurs sprzedaży lub zakupu banku), a więc kursie faktycznie zastosowanym. Faktycznie zastosowany kurs waluty to kurs, który należy zastosować w celu dokonania wyceny danej transakcji na określony dzień, aby stwierdzić, czy nie występują stany faktyczne, o których mowa w ust. 2 i 3 art. 15a CIT/art. 24c PIT [zob. np. interpretacja indywidualna MF, 2009 a; 2009 b i wiele innych]. Natomiast, jeżeli nie byłoby możliwe uwzględnienie faktycznie zastosowanego kursu waluty, ponieważ nie został on ustalony, np. w przypadku gdy podatnik korzysta z rachunku walutowego banku zagranicznego, w którym nie jest ogłaszany kurs waluty stosowany do przeliczenia złotego, wówczas możliwe jest zastosowanie kursu średniego NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dokonanie operacji na rachunku walutowym.
2. Sądy administracyjne – stanowisko organów skarbowych negowały sądy administracyjne w swoich orzeczeniach, interpretując kurs faktycznie zastosowany jako taki, który rzeczywiście został użyty, którym się posłużono, wykorzystując go w danej operacji finansowej (kurs rzeczywistej transakcji). Jeżeli natomiast operacje związane z otrzymaniem przychodu i zapłatą kosztu nie wiązały się w faktycznej realizacji z koniecznością zastosowania kursu waluty, to przypadek ten – zdaniem sądów – należy uznać za mieszczący się w dyspozycji art. 15a ust. 4 CIT, czyli zastosować kurs NBP [zob. np. wyrok NSA, 2009; 2011 i wiele innych].

Sytuacja opisana powyżej trwała od dnia 1 stycznia 2007 r. do końca 2011 r. Począwszy od dnia 1 stycznia 2012 r. zmieniono przepis art. 15a ust. 4 ustawy o CIT w celu eliminacji problemów interpretacyjnych i obecnie literalne brzmienie tego przepisu jednoznacznie wskazuje, iż przy obliczaniu różnic kursowych kurs faktyczny ma zastosowanie wyłącznie w sytuacjach:

- 1) zbycia/nabycia waluty oraz
- 2) w przypadku otrzymania należności lub zapłaty zobowiązań.

W pozostałych przypadkach, a także gdy do otrzymanych należności lub zapłaty zobowiązań nie jest możliwe uwzględnienie faktycznie zastosowanego kursu waluty w danym dniu, należy stosować kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego ten dzień.

W świetle tej zmiany – pomimo nadal braku oficjalnej interpretacji terminu „kurs faktycznie zastosowany” – praktyka organów skarbowych stała się jednoznaczna i zasługująca na aprobatę [Szaruga, 2012, s. 20]. Organy skarbowe zaakceptowały stanowisko sądów administracyjnych i obecnie kurs faktycznie zastosowany to kurs, w którym doszło do przewalutowania w przypadku operacji sprzedaży lub zakupu waluty, oraz kurs, po którym bank dokonał przeliczenia w przypadku wpływu należności wyrażonej w walucie obcej na rachunek złotówkowy lub uregulowania zobowiązania walutowego z rachunku złotówkowego. W pozostałych przypadkach jednostka powinna stosować, dla potrzeb ustalania różnic kursowych, kurs średni NBP.

2. Kurs faktycznie zastosowany w polskim prawie bilansowym

Zasady wyceny operacji wyrażonych w walutach obcych oraz ustalania przychodów i kosztów z tytułu różnic kursowych mają również istotne znaczenie w rachunkowości dla celów prawidłowej prezentacji obrazu jednostki w sprawozdaniu finansowym oraz poprawnego ustalania wyniku finansowego [Czubakowska, 2008, s. 34]. W związku z tym kwestie związane z ustalaniem różnic kursowych znalazły się w ustawie o rachunkowości począwszy od jej wersji pierwotnej, opublikowanej w 1994 r. W ślad za zmianą ustaw o podatkach dochodowych wprowadzona została również zmiana w ustawie o rachunkowości i począwszy od 1 stycznia 2009 r. przy ustalaniu różnic kursowych jednostki odnoszą się do tego samego kursu – kursu faktycznie zastosowanego.

W tablicy 2 przedstawiono pierwotne brzmienie art. 30 ust. 2, który dotyczy kursów, do których jednostka jest zobowiązana odnosić się przy ustalaniu różnic kursowych, jak i wszystkie dotychczasowe zmiany dotyczące zasad ustalania różnic kursowych, począwszy od dnia wejścia w życie ustawy o rachunkowości do dnia 1 stycznia 2014 roku.

Tablica 2. Historia zmian ustawy o rachunkowości w zakresie przepisów dotyczących różnic kursowych

Wersja na dzień [miejsce publikacji]	Przepis	Opis przepisu lub jego zmiany
01.01.1995 r. [Dz.U.1994.121.591]	Art. 30 ust. 2. W ciągu roku obrotowego ujmuje się w księgach rachunkowych, wyrażone w walutach obcych, operacje gospodarcze dotyczące:	
	pkt 1)	środków pieniężnych, udziałów i papierów wartościowych – po kursie kupna lub sprzedaży banku, z którego usług korzysta jednostka,
	pkt 2)	pozostałych aktywów i pasywów – po obowiązującym na dzień przeprowadzenia operacji średnim kursie ustalonym dla danej waluty przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego, chyba że dowód odprawy celnej wyznacza inny kurs.
01.01.2002 r. [Dz.U. 1994.121.591]	Art. 30 ust. 2. Wyrażone w walutach obcych operacje gospodarcze ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia odpowiednio po kursie:	
	pkt 1)	kupna lub sprzedaży walut stosowanym przez bank, z którego usług korzysta jednostka – w przypadku operacji sprzedaży lub kupna walut oraz operacji zapłaty należności lub zobowiązań,
	pkt 2)	średnim ustalonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski na ten dzień, chyba że w zgłoszeniu celnym lub innym wiążącym jednostkę dokumencie ustalony został inny kurs – w przypadku pozostałych operacji.

Wersja na dzień [miejsce publikacji]	Przepis	Opis przepisu lub jego zmiany
01.01.2009 r. [Dz.U.2002.76.694]	Art. 30 ust. 2.	Wyrażone w walutach obcych operacje gospodarcze ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia – o ile odrębne przepisy dotyczące środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej i innych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz środków niepodlegających zwrotowi, pochodzących ze źródeł zagranicznych nie stanowią inaczej – odpowiednio po kursie:
	pkt 1)	faktycznie zastosowanym w tym dniu, wynikającym z charakteru operacji – w przypadku sprzedaży lub kupna walut oraz zapłaty należności lub zobowiązań,
	pkt 2)	średnim ogłoszonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski z dnia poprzedzającego ten dzień – w przypadku zapłaty należności lub zobowiązań, jeżeli nie jest zasadne zastosowanie kursu, o którym mowa w pkt 1, a także w przypadku pozostałych operacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy o rachunkowości.

Jak można zauważyć, przez pewien czas przepisy o rachunkowości brzmiały w sposób analogiczny do przepisów podatkowych i dla potrzeb ustalania różnic kursowych jednostki odnosiły się do kursów sprzedaży lub zakupu walut banku, z którego usług jednostka korzystała. Zasada ta nie była doskonała i przynajmniej z dwóch powodów była przedmiotem krytyki, tj. [Bucior, Kotyla, 2007, s. 8]:

- 1) różne jednostki w różny sposób wyceniały te same operacje gospodarcze – dla potrzeb wyceny różnic kursowych tych samym operacji gospodarczych jednostki przyjmowały różne kursy walut – przyjmowane były różne kursy kupna/sprzedaży banków, z których usług jednostki korzystały,
- 2) w niektórych sytuacjach banki nie publikowały kursów sprzedaży/zakupu, co wprowadzało pewne odstępstwo od reguły (np. gdy rachunki dewizowe były prowadzone w bankach zagranicznych).

W dodatku ustawa o rachunkowości w tamtym brzmieniu nie zawiera żadnych definicji dotyczących zagadnień związanych z kursami wymiany walut obcych, które byłyby zbieżne z postanowieniami MSR 21 „Skutki zmian kursów walut obcych” [Dreliszak, 2002, s. 245–263].

W dwa lata po wprowadzeniu zmiany w przepisach podatkowych (01.01.2007 r.) analogiczna zmiana została dokonana również w polskim prawie bilansowym (01.01.2009 r.). Okres 2007–2008 był dosyć trudnym czasem, gdyż:

- 1) w prawie podatkowym funkcjonowała już zasada ustalania kursu faktycznie zastosowanego, oczywiście ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z różnej interpretacji tego pojęcia,
- 2) w prawie bilansowym zaś nadal odnoszono się do kursów sprzedaży i zakupu banku, z którego usług jednostka korzystała.

Przez pewien czas księgowi mieli duży problem z wyceną różnic kursowych związany z tym, czy kurs faktycznie zastosowany to tylko i wyłącznie kurs rzeczywistej transakcji, która miała miejsce, czy też tylko kurs hipotetyczny/przeliczeniowy. W dodatku w tym okresie obowiązywały różne zasady wyceny w prawie bilansowym oraz podatkowym i część jednostek ignorowała zasady bilansowe, wyceniając operacje gospodarcze według zasad podatkowych, co jest [Hendriksen, van Breda, 2002, s. 26] typowym podejściem dla nowicjuszy w tym zawodzie, którzy zastanawiają się, co ma do powiedzenia na ten temat urząd skarbowy. W konsekwencji biegli rewidenci kwestionowali poprawność sporządzanych sprawozdań finansowych, podnosząc fakt, iż różnice kursowe nie są poprawnie ujmowane i rozliczane.

Począwszy od 1 stycznia 2009 roku w prawie bilansowym zaczęło również obowiązywać pojęcie kursu faktycznie zastosowanego i od tego momentu sytuacja się ustabilizowała. Obecnie przyjmuje się, że jeżeli nie dochodzi do rzeczywistego przewalutowania (kupna lub sprzedaży waluty), to dla celów wyceny operacji zapłaty należności lub zobowiązań jednostka stosuje średni kurs NBP z dnia poprzedzającego dzień operacji – de facto zasady wyceny w prawie bilansowym stały się analogiczne jak w prawie podatkowym. Z kolei jeżeli zapłata wymaga zakupu walut obcych w banku, należy zastosować kurs faktycznie przyjęty przez bank w transakcji sprzedaży waluty obcej oraz odpowiednio kurs zakupu banku, jeżeli dochodzi do odsprzedaży waluty bankowi [Gierusz, 2012, s. 273]. Poniżej przedstawiono przykład ilustrujący wycenę operacji zapłaty faktury wyrażonej w walucie obcej w przypadku zapłaty z własnego rachunku dewizowego oraz zapłaty ze złotówkowego rachunku bieżącego.

Przykład

Jednostka w dniu 7 stycznia 2014 r. otrzymała fakturę płatną przelewem za usługi hostingowe w 1 kwartale 2014 r. na kwotę 800 euro. W dniu 21 stycznia 2014 r. faktura ta została zapłacona (w przykładzie przedstawiono dwa warianty):

- 1) złożona została dyspozycja przelewu z bieżącego rachunku złotówkowego na kwotę 800 euro,
- 2) złożona została dyspozycja przelewu 800 euro z rachunku dewizowego prowadzonego w euro.

Rozrachunki z dostawcami zagranicznymi			Koszty układu rodzajowego Usługi obce		
2a'	3.326,32	3.610,80 1.	1.	3.610,80	
2a''	284,48				
3a'	3.326,88				
3a''	283,92				

Rachunek bieżący (pln)			Rachunek dewizowy (euro)		
Sp.	10.000,00	3.326,32 2a'	Sp.	9.043,00	3.326,88 3a'
			Sp.	2.000 euro	800 euro 3a'
					290,40 3'''

Koszty finansowe		Przychody finansowe	
3a'''	290,40		284,48 2a''
			283,92 3a''

Księgowania:

1. Ewidencja otrzymanej faktury od kontrahenta zagranicznego wycenionej według średniego kursu NBP z dnia poprzedzającego dzień poniesienia kosztu (art. 30 ust. 2 pkt 2 ustawy o rachunkowości), który wynosił 4,5135 zł/euro i jest to kurs z dnia 5 stycznia 2014 r., gdyż 6 stycznia NBP nie ogłaszał kursów walut obcych ($800 \text{ euro} \times 4,5135 \text{ zł/euro} = 3.610,80 \text{ zł}$)

Zapłata za fakturę:

2a. Wariant 1 – płatność z rachunku bieżącego

2a' – złożono dyspozycję przelewu z rachunku bieżącego (Sp. 10.000,00 zł) kwoty 800 euro – kurs sprzedaży banku, będący w tym momencie kursem faktycznie zastosowanym, gdyż doszło do rzeczywistej wymiany, wyniósł 4,1579 zł/euro ($800 \text{ euro} \times 4,1579 \text{ zł/euro} = 3.326,32 \text{ zł}$)

2a'' – ustalono i wyksięgowano dodatnie różnice na rozrachunkach ($3.610,80 - 3.326,32 = 284,48$ zł)

3a. Wariant 2 – płatność z rachunku dewizowego

3a' – przelew z rachunku dewizowego jednostki, na którym znajdowało się 2.000 euro wycenionych w momencie ich wpływu po 4,5216 zł/euro. Kurs faktycznie zastosowany dla tej operacji (nie dochodzi do wymiany złotych na euro) to średni kurs NBP z dnia 20.01.2014 r., czyli 4,1586 zł/euro ($800 \text{ euro} \times 4,1586 \text{ zł/euro} = 3.326,88$ zł)

3a'' – ustalono różnice kursowe na rozrachunkach ($3.610,80 - 3.326,88 = 283,92$ zł)

3a''' – ustalono różnice kursowe związane z rozchodem środków na rachunku dewizowym ($[800 \text{ euro} \times 4,5216 \text{ zł/euro}] - [800 \text{ euro} \times 4,1586 \text{ zł/euro}] = 290,64$ zł).

Powyższy przykład ilustruje obowiązujące od dnia 1 stycznia 2009 r. zasady ustalania kursu faktycznie zastosowanego zarówno dla celów bilansowych, jak i podatkowych, a więc w przypadku, gdy płatności dokonano z:

- 1) rachunku bieżącego (prowadzonego w złotych) – kurs sprzedaży waluty przez bank jest kursem faktycznie zastosowanym, gdyż dochodzi do przewalutowania,
- 2) rachunku dewizowego (prowadzonego w euro) – kurs średni NBP z dnia poprzedzającego płatność jest kursem faktycznie zastosowanym, gdyż nie dochodzi do przewalutowania.

Zakończenie

Kwestie związane z wyceną operacji wyrażonych w walutach obcych oraz wyceną i rozliczaniem różnic kursowych mają duże znaczenie zarówno w prawie podatkowym, jak i w rachunkowości. W przypadku:

- 1) prawa podatkowego – od poprawnie wycenionych operacji i ustalonych różnic kursowych zależy poprawność ustalenia zobowiązania podatkowego,
- 2) rachunkowości – od właściwie wycenionych aktywów i pasywów wyrażonych w walutach obcych oraz ustalonych i rozliczonych różnic kursowych zależy poprawność ustalenia wyniku finansowego oraz fakt, czy sprawozdanie finansowe w sposób wierny i rzetelny (*true and fair view*) odzwierciedla obraz jednostki.

Odejście w obydwu obszarach, tj. w prawie podatkowym i w rachunkowości, od obowiązującej przez dłuższy czas zasady odnoszenia się do kursów sprzedaży i zakupu banku, z którego usług jednostka korzysta,

dla potrzeb ustalania różnic kursowych spowodowało kilkuletnie kłopoty z wyceną i rozliczaniem różnic kursowych. Według poprzednich reguł do kursów sprzedaży/zakupu banku jednostki odnosiły się niezależnie od tego, czy był to kurs operacji, która rzeczywiście wystąpiła (nastąpiło w danym dniu przewalutowanie po tym kursie), czy też był to kurs tylko przeliczeniowy (przewalutowanie po tym kursie w rzeczywistości nie wystąpiło, a kurs był brany tylko dla celów ustalania różnic kursowych). Aktualnie kurs faktycznie zastosowany to kurs transakcji przewalutowania, która miała miejsce w danym dniu. W pozostałych przypadkach dla celów ustalania różnic kursowych należy stosować kurs średni NBP.

Wprowadzoną zmianę, tj. wprowadzenie tzw. kursu faktycznie zastosowanego, rozumianego jako kurs rzeczywistej transakcji, a nie hipotetycznego kursu przeliczeniowego, należy ocenić bardzo dobrze, gdyż jest to krok w stronę wiernego odzwierciedlenia obrazu jednostki w sprawozdaniu finansowym oraz zapewnienia większej porównywalności tych sprawozdań. Należy mieć również nadzieję, że problemy z interpretacją terminu „kurs faktycznie zastosowany” zarówno w obszarze prawa podatkowego, jak i bilansowego, to już historia.

Literatura

1. Bucior G., Kotyla C. (2007), *Wycena różnic kursowych – aspekt bilansowy i podatkowy*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego” nr 4, *Rachunkowość – wybrane problemy*.
2. Czubakowska K. (2008), *Metody wyceny transakcji walutowych w jednostkach sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t. 47.
3. Dreliszak E. (2002), *Międzynarodowy Standard Rachunkowości 21 „Skutki zmian kursów wymiany walut obcych”*, w: *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Analiza porównawcza*, Gierusz J. (red.), ODDK, Gdańsk.
4. Gierusz J. (2012), *Plan kont z komentarzem*, ODDK, Gdańsk.
5. Hendriksen E.A., Breda van M.F. (2002), *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
6. Interpretacja indywidualna Ministra Finansów z dnia 25 czerwca 2009 r., IPPB5/423-179/09-2/IŚ.
7. Interpretacja indywidualna Ministra Finansów z dnia 14 lipca 2009 r., ITPB3/423-277/09/AW.

8. Kozłowska H. (2011), *Waluty obce i różnice kursowe w prawie bilansowym i podatkowym*, SKwP, Warszawa.
9. Olchowicz I., Tłaczała A. (2009), *Różnice kursowe, rozliczenia międzyokresowe, rezerwy, zobowiązania warunkowe w rachunkowości i w podatkach*, SKwP, Warszawa.
10. Szaruga K. (2012), *Różnice kursowe: instruktaż przeliczania w aspekcie podatkowym i bilansowym z przykładami*, ODDK, Gdańsk.
11. Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 2012 r. poz. 361 z późn. zm.
12. Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2014 r. poz. 851 z późn. zm.
13. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2013 r. poz. 330 z późn. zm.
14. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 27 września 2011 r., II FSK 524/10.
15. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 grudnia 2009 r., III SA/Wa 1190/09.

Użyte skróty

CIT – ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych

KUP – koszty uzyskania przychodów

PIT – ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych

Streszczenie

W opracowaniu przedstawiono rachunkowe i podatkowe zasady ustalania różnic kursowych, ich różnice oraz podobieństwa. Szczególny nacisk położony został na zmianę zasad, która wprowadziła do obydwu tych obszarów pojęcie kursu faktycznie zastosowanego, czego konsekwencją była pewna niejednoznaczność oraz problemy interpretacyjne. Problemy te spowodowały sprzeczne stanowiska organów skarbowych, organów orzekających w sprawach skarbowych oraz biegłych rewidentów podczas badania sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe

różnice kursowe, podatek dochodowy, waluty obce, różnice dodatnie, różnice ujemne

Actually applied exchange rate – its conception and interpretation in accounting and taxation law (Summary)

In this elaboration both arithmetic and tax rules of setting differences in exchange rates, their similarities and differences are presented. Particular emphasis

was placed on discussing the rules' changes whose effect was to introduce in both areas a term – so called “actually applied exchange rate”. This change resulted in some ambiguity and also in interpreting problems: whether „actually applied ex-change rate” is to be understood as the exchange rate of a particular transaction or is it a hypothetical exchange rate. Because of this many contradictory stands to this issue can be observed and which tax authorities, adjudication panels issuing decisions in revenue matters and auditor experts investigating financial reports present. It is assumed that since the 1st of January 2012 all these problems have ended, although even nowadays contradictory opinions about this matter can be heard.

Keywords

exchange rate, taxation, foreign currency, unrealized gain, unrealized loss